

ULUSAL TURİZM ARAŞTIRMALARINDA NİTEL YÖNTEMLERE BİR BAKIŞ (QUALITATIVE METHODS IN NATIONAL TOURISM STUDIES)

Cansev ÖZDEMİR^{1*} (orcid.org/ 0000-0002-6836-9002)

¹Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Turizm İşletmeciliği, Eskişehir, Türkiye

Özet

Ulusal turizm araştırmalarında nitel yöntemlerle yürütülen çalışmalar her geçen gün artış göstermektedir. Bu araştırmada nitel yöntemleri kullanan turizm makalelerinin incelemesini sunmak amaçlanmıştır. Türkiye’de turizm alanında yayın yapan sekiz dergiye odaklanan bu çalışma, turizm alanındaki nitel araştırmaların paradigmatik inançları, metodolojik yaklaşımları ve kullandığı veri toplama ve analiz yöntemlerini araştırmaktadır. Çalışma kapsamında 259 makale belirlenmiş ve incelemeye dâhil edilmiştir. Çalışmanın sonuçları ulusal turizm araştırmalarında ontolojik ve epistemolojik inançların belirtilmediğini, en çok kullanılan veri toplama yönteminin görüşme, analiz yönteminin ise içerik analizi olduğunu göstermektedir. Son olarak araştırma bulguları yorumlanarak gelecek araştırmalar için bazı öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Nitel araştırma, Bibliyometrik inceleme, Turizm

Abstract

Studies conducted with qualitative methods in national tourism research are increasing rapidly. This study aims to present a review of tourism articles using qualitative methods. Focusing on eight journals in the field of tourism in Turkey, this study investigates the paradigmatic beliefs, methodological approaches, data collection and analysis methods used in qualitative research in the field of tourism. Within the scope of the study, 259 articles were identified and included in the review. The results of the study show that ontological and epistemological beliefs are not specified in national tourism research, the most commonly used data collection method is interview, and the most frequently used analysis method is content analysis. Finally, the findings of the study are interpreted and some suggestions for future research are presented.

Keywords: Qualitative research, Bibliometric research, Tourism

Giriş

Sosyal bilimler ve özelde turizm araştırmalarında pozitivism uzun yıllar bilimsel bilgi üretmenin tek yolu şeklinde hakim paradigma olarak varlığını sürdürürken, nitel araştırmalar titizlik ve güvenilirlikten yoksun olarak atfedilmiştir (Decrop, 1999). Nitel araştırmalara değer verilmemesinin başlıca nedeni, uzun yıllar nesnellikten ve bilimsellikten uzak olarak algılanmasıdır (Denzin ve Lincoln, 2018). Bu nedenle nicel yöntemler sosyal bilimciler arasında baskın paradigma olarak çalışmalarda yerini almıştır. Fakat “nitel mi nicel mi?” tartışmaları akademik çevrelerde hala devam ederken nitel araştırmaların sosyal bilimlerde artış gösterdiği de bir gerçektir. Sosyal bilimlerdeki diğer tüm alanlarda olduğu gibi turizm çalışmalarında bu durum değişmekte ve sadece pozitivist değil pozivist olmayan yorumlayıcı yaklaşımlardan sıklıkla yararlanan turizm çalışmalarında artış görülmektedir (Airey, 2015; Wilson vd., 2020., Ivanova vd., 2020). Turizm alanyazınında özellikle 1990’lı yıllardan sonra alanın önde gelen dergilerinde yayımlanan nitel yöntemlerin kullanıldığı makalelerin sayısında ciddi bir artış gözlemlenmesi nitel araştırmaların artık eskisi gibi “spekülatif” olarak kabul edilmediğini doğrular niteliktedir (Goulding, 2005). Annals of Tourism Research ve Tourism Management gibi üst düzey turizm dergileri, nitel yöntemlerle yürütülen çalışmalara her geçen gün daha fazla yer vermekte ve dahası Annals of Tourism Research, 2007 yılına kadar kabul edilmeyen bir uygulama olan birinci tekil şahıs kullanımı ile yazıma izin vermektedir (Wilson vd., 2020). Dolayısıyla sosyal bilimlerin birçok alanında olduğu gibi turizm çalışmalarında da metodolojik üstünlük savaşlarının yavaşlama belirtileri gösterdiğini söylemek mümkündür.

* Sorumlu yazar: caozdemir@ogu.edu.tr

DOI: 10.33083/joghat.2023.332

Yaşanan bu değişim özellikle 1990'lı yılların sonunda bazı turizm bilim insanlarının alternatif paradigmlar ve araştırma yürütme yolları üzerinde düşünerek metodolojik statükoya karşı gelmeye başlamasıyla oluşmuştur (Mura ve Pahlevan Sharif, 2015). Hiçbir kültürün çok keskin ve değişmeyen belirli boyutlara sahip olmaması ve sürekli olarak yorumlanabilir olmasından hareketle, turizm araştırmalarının daha geniş paradigmatic ve metodolojik yaklaşımlarla yapılması gerektiği belirtilmektedir (Wilson ve Hollinshead, 2015). Nitel araştırmaların, incelenen belirli bir alanı veya nesneyi tümevarımsal olarak keşfetmek, yorumlamak ve anlamak açısından turizm bilimsel çalışmaları için önemli olduğu vurgulanmaktadır (Ren, 2015).

Ulusal turizm araştırmalarını inceleyen çalışmalar, araştırmalarda kullanılan paradigmlar (Çıvık ve Sezerel, 2018; Yayla ve Ergün, 2020), teori kullanımı (Doğan, 2022) nitel araştırmalarda geçerlilik ve güvenilirlik (Şener vd., 2017) gibi konular üzerinde gerçekleştirilmiştir. Ulusal düzeyde turizm araştırmalarında nitel yöntemlerle yürütülen çalışmalar her geçen gün artış göstermesine rağmen bu çalışmaları bütüncül inceleyen bir çalışmaya rastlanmamıştır. Buradan hareketle, bu araştırma turizm alanındaki nitel araştırmaları paradigma ve teori kullanımı, araştırma deseni, veri toplama yöntemi ve kullanılan analiz yöntemleri açısından incelemeyi amaçlayarak ulusal turizm çalışmalarının mevcut durumunun betimlenmesiyle bu boşluğu doldurmayı hedeflemektedir. Çalışmada ilk olarak nitel araştırmalar üzerine genel bir değerlendirmeye yer verilerek, araştırmada nitel yöntemler bağlamında değerlendirilen ölçütler dem bahsedilmiştir. Ardından yöntem kısmında incelemeye dâhil edilen 259 makale incelenmiştir. Son olarak araştırma bulguları yorumlanarak gelecek araştırmalar için bazı öneriler sunulmuştur.

Nitel Yöntemler Üzerine

Nitel araştırma, insanı inceleyen disiplinlerde uzun, fakat sıklıkla zorluklarla karşı karşıya gelmiş bir geçmişe sahiptir. Tarihsel olarak bakıldığında, 1920 ve 1930'lu yıllarda sosyoloji alanında Chicago okulunun çalışmaları insan gruplarının yaşamının incelenmesi için nitel araştırmanın önemini vurgulamaktadır. Fakat sosyal bilimlerde uzun yıllar nicel araştırma yöntemlerine nitel yöntemlerden daha fazla önem atfedilmiştir (Berg, 2001). Bu tartışmalar nitel araştırmaları bilimsel olmadığı gerekçesiyle eleştirilen genç öğretim üyeleri için her yıl verilen kadro savaşlarında dahi kendini göstermektedir (Denzin ve Lincoln, 2018). Özellikle 1970 ve 1980'li yılların metodolojik mücadeleleri, bugün uzak bir geçmiş olarak görünse de nitel araştırmanın varlığı üzerine gerçekleşen tartışmalar kısmen de olsa hala güncelliğini korumaktadırlar.

Bilimsel bilgiye ulaşmak için sosyal bilimcilerin rehber olarak kullandığı dört temel paradigma; pozitivism, yorumlamacılık, eleştirel kuram ve postyapısalcılıktır (Glesne, 2014). Ana araştırma paradigması olarak pozitivismde, sosyal bilimlerde sosyal gerçekliğin laboratuvarlarda yakalanacağı, algıların ve duyguların ölçülebilir olduğu ve insan deneyimlerinin nesnel ve değerden bağımsız metinler aracılığıyla temsil edildiği kabul edilirken (Mura ve Pahlevan Sharif, 2015), nitel araştırmalar genellikle nesnel gerçekleri aramak yerine anlama ve anlam oluşturmayı, gerçeğin sosyal olarak inşa edildiğini vurgulayan yorumlayıcı veya yapılandırmacı paradigmlarla uyumludur (Merriam, 2013). Bu noktada, pozitivism tepki olarak doğan post-pozitivismde araştırmacılar, epistemolojik olarak bilme yollarının yanlışlanabilirliğini, nesnel gerçekliğin tam olarak erişilebilir olmadığını ve araştırmaların değerler, ön kabuller ve araştırmacıların etkisi tarafından şekillendirildiğini savunurlar (Mura ve Pahlevan Sharif, 2015). Nitel araştırmaları post-pozitivist bir yaklaşımla değerlendiren kimi görüşlerin aksine bu noktada Glesne'nin (2014) pozitivism eleştirisi olarak doğan post-pozitivism konusundaki değerlendirmesine yer vermek yerinde olacaktır. Yazara göre post-pozitivism, bazı araştırmacılar tarafından daha az katı olan bir pozitivism anlayışını ifade ederken, büyük oranda pozitivismin ilk ortaya atıldığı biçimi dışındaki her şeyi ifade etmektedir (Glesne, 2014, s.9).

Nitel araştırmalar genellikle nicel yöntemlere bir eleştiri bağlamında konumlandırılmış olsa da (Flick, 2002), Guba ve Lincoln'e göre (1994), araştırmadaki metodolojik seçimler, ontolojik sorulara (gerçekliğin doğasını ve özünü sorgulayan sorular) ve epistemolojik inançlara (bilginin doğası ve bilme yollarına ilişkin inançlar) dayandırılmalıdır. Dolayısıyla bilimsel çalışmalar için uygun modelin nicel yöntemler olarak iddia edilmesinin doğru olmayan bir yaklaşım olduğu (Berg, 2001), hangi yöntemin seçileceğinin temel belirleyicisinin araştırma sorusunun olduğu unutulmamalıdır. Nitel araştırmalarda amaç doğa bilimlerinde olduğu gibi hipotezleri test etmek ve doğa yasalarını keşfetmek olmadığı için, bireyin ve sosyal grubun eylemlerinin anlamlarını anlamak adına yorumlayıcı yöntemlerle bilgi elde edilebilir (Johansson, 2016). Belli bir olayı, durumu veya olguyu, kendi bütünlüğü içinde ve doğal ortamında, en ince ayrıntısına kadar ve en somut şekilde kavrayabilmek için nitel araştırmalar yapılır (Ger, 2009). Çünkü insanların deneyimlerini, düşüncelerini ve duygularını kendi özel durumlarında koşullarında ve tarihselliğinde anlamak konuya ilişkin sorunlara daha etkili etkili çözümler sunmaktadır (Ger, 2009). Nitel araştırmalar, gözlemsel, tarihi, etkileşimli ve görsel metinlerin yanı sıra vaka

çalışması, kişisel deneyim, iç gözlem, yaşam öyküsü, görüşme, eserler ve kültürel metinler çeşitli ampirik materyallerin toplanıp incelenerek bireylerin yaşamlarını anlamlandırmaktadırlar (Denzin vd., 2023). Bu anlamlandırma sürecinin ise öznen ve bağlamdan bağımsız olarak ele alınamayacağını savunurlar (Tanyaş, 2014).

Nitel araştırmalarda bir paradigma benimsemek, araştırmacının çalışmasını bir kuramsal çerçeve içine yerleştirmesini ve çalışmanın temel bakış açısını belirlemesini sağlamaktadır. Paradigma, araştırmacının ontolojik ve epistemolojik inançlarını yansıtan temel prensipleri içermesinin yanında araştırmanın ardındaki felsefi varsayımdır (Creswell, 2017). Paradigma, doğruluğun ve gerçekliğin doğasına ilişkin varsayımları, araştırılabilecek nitelikteki soruları ortaya koyan ve bunların ne şekilde yapılacağına ilişkin bir bilim felsefesi ya da çerçevesi olarak da adlandırılabilir (Glesne, 2014). Nitel araştırmalar epistemolojik olarak farklı felsefi arka planları almaktadırlar. Bunlar arasında yorumlamacılık, postyapısalcılık ve eleştirel kuram gibi alanlar bulunmaktadır (Glesne, 2014). Bu noktada nitel araştırmaların felsefi arka planında farklı yazarlar tarafından farklı isimlendirmeler kullanıldığını da belirtmekte yarar vardır.

Her ne kadar nitel araştırmalarda teori kullanımı tartışmalı bir alan olsa da (Creswell, 2017) nitel araştırmalarda teori kullanmak, araştırmacıların çalışmalarını bir teorik çerçeve içine yerleştirmesini ve anlamaya çalıştıkları olguları daha derinlemesine kavramalarını sağlamaktadır. Teori, araştırmacılara bulguları mevcut teorilerle ilişkilendirme olanağı sunmakla kalmayıp, yeni bilgilerin mevcut bilgiye nasıl katkıda bulunduğunu anlamalarını da sağlamaktadır (Creswell, 2013). Özellikle teori ve verinin bir arada kullanımı, araştırmacıların çalışmalarını daha sağlam bir temel üzerine inşa etmelerini sağlamakta ve elde edilen sonuçları daha anlamlı ve geçerli hale getirmektedir (Ger, 2009). Dolayısıyla teori, nitel çalışmaya bilgi sağlayan yorumlayıcı bir mercekle olarak düşünülmelidir (Creswell, 2017).

Nitel araştırmalarda çeşitli araştırma desenleri mevcuttur. Her araştırmanın sıkı sıkıya bir geleneğe bağlı olmak zorunda olmadığı da bu noktada belirtilmelidir (Coşkun, 2022). Fenomenolojik araştırmada bireylerin elde etmiş olduğu deneyimlerin anlamları tanımlanır (Creswell, 2013). Etnografi, insanların doğal ortamlarında veya belirli alanlarda veri toplayarak, onların sosyal anlamlarını ve sıradan faaliyetlerini anlamayı içeren bir çalışmadır (Brewer, 2000). Vaka çalışması, bir kişinin veya topluluğun çevresiyle bağlantılı şekilde gelişim alanlarının vurgulandığı yoğun bir analiz çalışmasıdır (Flyvbjerg, 2011). Gömülü teori ise veri toplama ve analizin karşılıklı olarak birbirini beslemesi ile yinelemeli bir süreçten oluşan nitel bir araştırma yöntemidir (Charmaz vd., 2018).

Nitel araştırmalarda görüşme, gözlem, metinler (basılı ya da çevrimiçi), görsel veriler (fotoğraflar, videolar, sosyal medya görsel içerikleri) ve web metinleri gibi kaynaklar araştırma verilerini oluştururlar (Creswell, 2014). Özellikle çevrimiçi yöntemlere son dönemlerde artan bir ilgi vardır (Pahlevan-Sharif vd., 2020). Bu yöntemler, katılımcıların deneyimlerini ve bakış açılarını sözlü olmayan yollarla ifade etmelerini sağlayarak alternatif veri toplama ve analiz yöntemlerine olanak tanırlar (Denzin ve Lincoln, 2018). Nitel araştırmalarda en çok kullanılan veri toplama yöntemlerinden biri görüşmedir. Görüşme, araştırmanın amacına göre katılımcılara sorular sorularak gerçekleştirilen etkileşimli bir süreçtir. Bir fikir ve veya bir duruma ilişkin bakış açılarını keşfetmek için yoğun bir diyalog süreci olarak da ifade edilebilir (Boyce ve Neale, 2006). Görüşmeler, dünyayı informal ya da resmi düzeyde anlamlandırmak ve anlamak için kullanılmaktadır (Jennings, 2005).

Bir diğer veri toplama yöntemi gözlemdir. Genellikle kullanılan iki yöntem mevcuttur. Katılımcı gözlem, bir grubun anlamlarını ve deneyimlerini anlamaya ve yorumlamaya çalışmayı sağlayan (Silverman, 1993) özellikle etnografik saha çalışmasının ana veri toplama yöntemidir. Katılımcı gözlem, özellikle, karmaşık sosyal ilişkilerin anlaşılması için sıklıkla başvurulan bir yöntemdir (Bogdan, 1973). Katılımcı olmayan gözlemden, araştırmacı dünyayı, ilişkileri ve etkileşimleri kategorizasyonlar ve değerlendirmeler olmaksızın yeni bir şekilde anlamaya çalışır (Ciesielska vd., 2018). Görüşme ve gözlem, son on yılda nitel yöntem kullanan turizm araştırmacılarının ayrıcalıklı teknikleri olmaya devam etmektedir (Wilson vd., 2020). Bir başka veri toplama tekniği olan odak grup görüşmeleri ile araştırmacılar farklı gruplar arasındaki bilinçli, yarı bilinçli ya da bilinçsiz bir şekilde var olan psikolojik ve sosyo-kültürel süreçleri ortaya çıkarabilmektedirler (Berg, 2001). Odak grup, araştırmacı tarafından belirlenen bir konu üzerinde grup etkileşimi yoluyla veri toplanan bir araştırma tekniğidir ve verilerin kendisi grup etkileşiminden gelmektedir (Morgan, 1998).

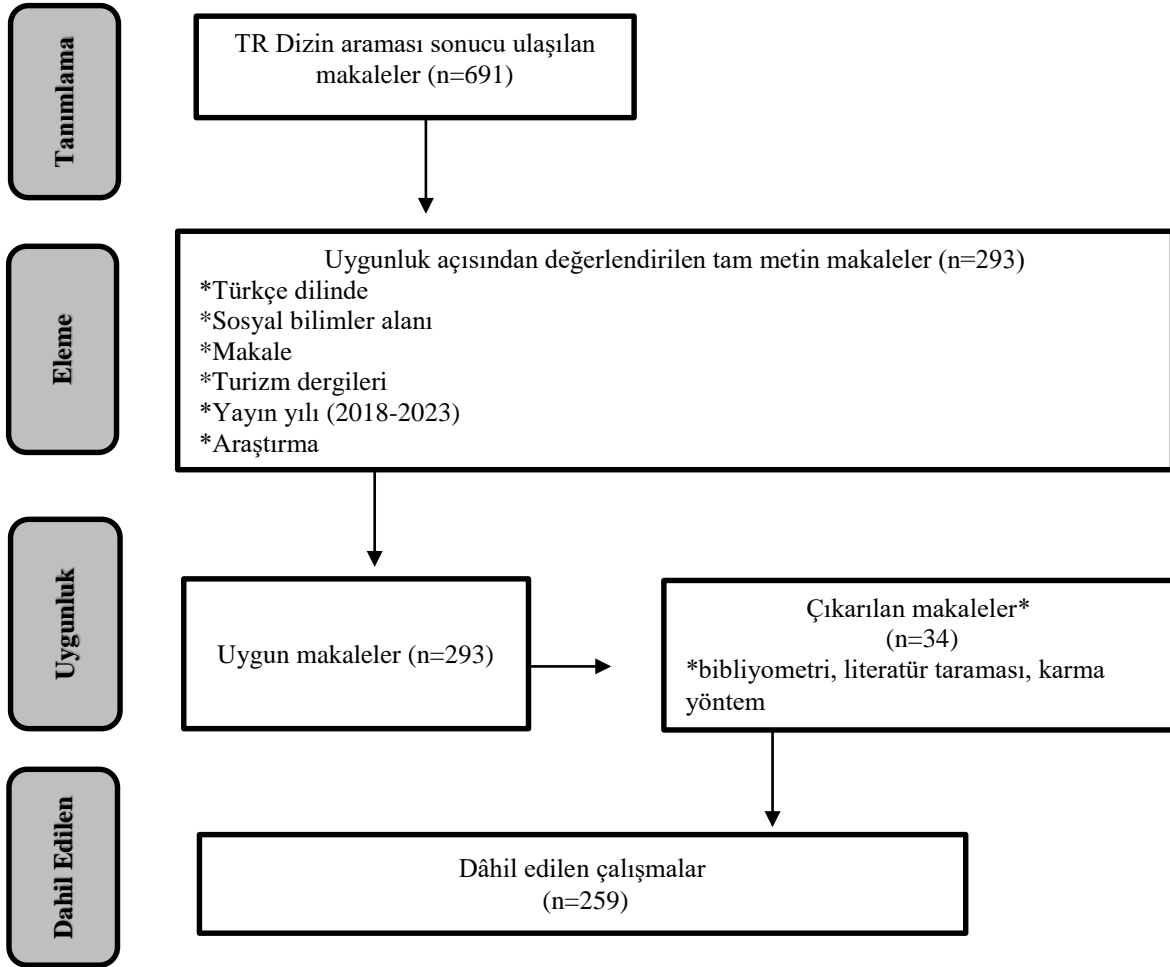
Nitel araştırmaların en zorlu bölümlerinden biri de verilerin analiz edilmesidir. Elde edilen verileri anlamlı birimlere indirgemek ve bir sonuç çıkarmak için farklı araştırmacılar tarafından farklı birçok teknik (anlatı analizi, fenomenolojik analiz, söylem analizi vb.) önerilmektedir. En sık kullanılan analiz yöntemlerinin temel olarak içerik analizi ve betimsel analiz olduğu söylenebilir. İçerik analizi, verileri kodlama işlemine tabi tutarak tümevarımsal ya da tümdengelimsel olarak bir veri seti içinde belirli kategorilerin veya kavramların varlığını

belirleyerek anlamlı verilere ulaşma işlemidir (Mayring, 2004). Bir diğer yaygın şekilde kullanılan analiz ise betimsel analizdir. Betimsel analiz, elde edilen verilerin önceden belirlenmiş temalara göre özetlenmesi ve yorumlanmasını süreçlerini içeren bir analiz çeşididir (Özdemir, 2010).

Yöntem

Bu çalışmada, Türkiye’de yayınlanan nitel araştırma makalelerinin belirli ölçütler bağlamında incelenmesi amaçlanmıştır. Bibliyometrik incelemelerin, turizm araştırmalarındaki temel temaların kapsamını belirlemek, turizm çalışmalarındaki teorileri, kavramları, disiplinlerarası etkileri ve/veya metodolojileri haritalamak için giderek daha yararlı olduğu kanıtlanmaktadır ve bu incelemelerde genellikle belirli bir araştırma amacı dahilinde belirlenen farklı ölçütler araştırmacının seçimiyle belirlenmektedir (Wilson vd., 2020). Bu çalışmada 2018-2022 yılları arasındaki ULAKBİM TR Dizin’de taranan turizm dergileri çalışma kapsamına alınmıştır. Makale seçim sürecinde açıklandığı gibi, dâhil etme ve hariç tutma ölçütleri kullanılarak tarama yapılmıştır (bkz. Şekil 1). Turizm ve nitel araştırma anahtar sözcükleri ile yapılan arama sonucu 691 kayıttan oluşmaktadır. Eleme ve uygunluk değerlendirmesi yapıldıktan sonra geriye 293 makale kalmıştır. Bu aşamadan sonra çalışmaların her biri tek tek incelenmiş ve 34 çalışma bibliyometri, literatür taraması ve karma yöntem şeklinde yapılmış olmasından dolayı araştırma kapsamından çıkartılmıştır. Sonuç olarak sekiz dergide yayınlanmış 259 çalışma belirlenmiş ve çalışmaya dâhil edilmiştir. Makaleler Microsoft Excel kullanarak sınıflandırılmıştır. Makaleler, paradigmatik inançları, metodolojik yaklaşımları, kullandığı veri toplama ve analiz yöntemleri bağlamında baştan sona incelenmiştir. Belirtilen öğeler yalnızca makale içinde belirtildiyse değerlendirmeye alınmıştır. Örneğin; fenomenoloji olan fakat fenomenoloji olduğunu belirtmeyen bir çalışma fenomenoloji olarak değerlendirilmemiştir. Sonuçlar betimsel bir şekilde sunulmuştur. Bu araştırmada kullanılan veriler kamuya açık verilerden elde edildiği için etik kurul raporu alınmamıştır.

Şekil 1. Makale Seçim Süreci

Kaynak: Moher vd. (2009).

Bulgular

Araştırma 2018-2022 yılları arasında ULAKBİM TR Dizin’de taranan turizm dergilerinde nitel yöntemler kullanılan 259 makaleyi kapsamaktadır. Tablo 1, yıl bazında nitel yöntem kullanılarak yayımlanmış makaleleri göstermektedir. Buna göre en fazla makalenin Journal of Tourism and Gastronomy Studies (n=123), Türk Turizm Araştırmaları Dergisi (n=69) dergisinde olduğu görülmektedir. Nitel makalelerin %79’unun bu iki dergide yayımlandığı görülmektedir. Bu tablo, bahsi geçen dergilerin sayı başına daha fazla makale yayımlıyor olmasından kaynaklanabilir. Ayrıca 2020 ve 2021 yıllarındaki nitel araştırmaların sayısında artış olduğu açıktır. Bu durum COVID-19 pandemisi ile açıklanabilir. Nitekim pandeminin yaşandığı dönem veri toplamının güç olduğu bir dönemdir.

Tablo 1. Turizm Alanındaki Nitel Çalışmaların Yıllara ve Dergilere Göre Dağılımı

Dergi Adı	2018	2019	2020	2021	2022	Toplam
Journal of Tourism and Gastronomy Studies	19	21	26	27	30	123
Türk Turizm Araştırmaları Dergisi	1	15	29	24	-	69
Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi	4	1	4	6	2	17
Turizm Akademik Dergisi	6	-	8	-	-	14
Journal of Gastronomy Hospitality and Travel	-	-	1	5	10	16
Güncel Turizm Araştırmaları Dergisi	-	-	1	4	6	11
Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi	-	2	2	3	-	7
GSI Journals Serie A: Advancements in Tourism Recreation and Sports Sciences	-	-	-	-	2	2
Toplam	30	39	71	69	50	259

Bu incelemede belirlenen ölçütlerden biri turizm araştırmalarının temelini oluşturan paradigmatik anlayışlarla ilgilidir. Tablo 2’de görüldüğü gibi, makalelerin çoğunluğu epistemolojik inançlarını ortaya koymazken, sadece üç makalede yorumlayıcı paradigma ve eleştirel paradigma kullanıldığından bahsedilmektedir. Dolayısıyla ulusal turizm araştırmalarında ontolojik ve epistemolojik inançlarını ortaya koyan makalelerin varlığının az sayıda olduğunu söylemek mümkündür. Teori kullanan makalelerin sayısına bakıldığında ise sadece iki çalışmanın teori kullandığı görülmektedir.

Tablo 2. Paradigma ve Teori Kullanımı

Paradigma	2018	2019	2020	2021	2022	Toplam
Belirtilmemiş	30	38	70	68	48	256
Belirtilmiş	-	1	-	1	1	3
Toplam	30	39	71	69	50	259
Teori						
Belirtilmemiş	30	39	70	69	49	257
Belirtilmiş			1	-	1	2
Toplam	30	39	71	69	50	259

Araştırma kapsamına alınan makalelerin araştırma desenlerini incelendiğinde (bkz. Tablo 3) örnek olay, durum çalışması ve vaka analizi olarak farklı adlarla aynı deseni işaret eden çalışmalar ile fenomenolojik çalışmalar en sık görülen araştırma desenleridir. Altı makalede etnografik bir çalışma olduğu belirtilirken, iki makalede gömülü teori olduğu belirtilmiştir. 252 makalede ise araştırma deseninden bahsedilmemiştir.

Tablo 3. Araştırma Deseni

Araştırma Deseni	2018	2019	2020	2021	2022	Toplam
Örnek Olay/Durum Çalışması/Vaka	1	-	7	12	5	25

Fenomenoloji/Olgubilim	4	4	3	8	5	24
Etnografi	1	1	1	2	1	6
Gömülü Teori	-	-	-	1	1	2
Belirtilmemiş	24	34	60	46	38	252
Toplam	30	39	71	69	50	259

Makalelerdeki veri toplama yöntemleri değerlendirildiğinde (Tablo 4) en fazla (n=173) görüşme yönteminin kullanıldığı, bunu çevrimiçi verileri kullanan çalışmaların (n=34) takip ettiği görülmektedir. Bu çalışmalar web sitelerinin içerik analizini yapan ya da çeşitli Web 2.0 platformlarında veya yine web sitelerinde yorumları inceleyen çalışmalardan oluşmaktadır. Web sitesi olarak değerlendirilen dört çalışma sosyal medya platformlarında, ikisi ise bloglar üzerinde gerçekleştirilmiştir. Çevrimiçi yorumlar genellikle Tripadvisor ya da Google yorumlardan alınmaktadır. Kullanılan üçüncü en yaygın nitel yöntem ise doküman analizidir (n=16). Bu tablo genel olarak, görüşmeler ve metne dayalı analiz gibi nispeten geleneksel veri toplama yöntemlerin daha fazla tercih edildiğini göstermektedir.

Tablo 4. Veri Toplama Yöntemleri

Veri Kaynakları	2018	2019	2020	2021	2022	Toplam
Görüşme	23	27	43	45	35	173
<i>Çevrimiçi Veri</i>						34
Web sitesi	1	1	11	5	2	
Çevrimiçi yorum	-		7	5	2	
Soru Formu	2	2	3	4	2	13
Gözlem		1	1		1	3
Odak grup		-	1		-	1
Görsel veri	1	-	1	1	1	4
Döküman	2	3	2	6	3	16
<i>Veri Çeşitleme</i>						13
Görüşme+gözlem+döküman			1		2	
Görüşme+gözlem		2	1	2	2	
Görüşme+odak grup		-				
Görüşme+odak grup+gözlem		1				
Döküman+görüşme		-				
Döküman+görsel veri		-	1			
Döküman+gözlem		1				
Belirtilmemiş	1			1		2
Toplam	30	39	71	69	50	259

Veri toplama yöntemini soru formu olarak belirten makalelerin tümü (n=13) metafor çalışmalarıdır. 13 çalışmada ise bahsi geçen yöntemler bir arada kullanılarak veri çeşitlenmesine gidilmiştir. Odak grup yöntemi ile veri toplayan bir çalışma bulunurken, görsel veri kullanıldığını belirten dört çalışmada fotoğraf ve videolar veri olarak ele alınmıştır. Biri 2018, bir diğeri de 2021 yılında yayınlanan iki tane çalışmada ise hangi kaynaklardan veri toplandığı belirtilmemiştir.

Kullanılan analiz yöntemlerine bakıldığında (bkz. Tablo 5) içerik analizinin (n=112) en sık tercih edilen analiz yöntemi olduğu görülmektedir. İzleyen sırada betimsel analiz (n=61) ve tematik analiz (n=4) bulunmaktadır. Bunun yanında betimsel analiz ve içerik analizini bir arada kullanan dokuz adet makale bulunmaktadır.

Tablo 5. Kullanılan Analiz Yöntemleri

Analiz Yöntemi	2018	2019	2020	2021	2022	Toplam
İçerik Analizi	11	12	33	32	24	112
Betimsel Analiz	6	8	18	17	12	61
Tematik Analiz	1	-	-	1	2	4
Betimsel/İçerik	-	3	1	3	2	9
Diğer	-	2	7	3	4	16
Belirtilmemiş	12	14	12	13	6	57
Toplam	30	39	70	69	50	259

Diğer analizler ise doküman analizi (n=11), göstergebilimsel analiz (n=1), SWOT analizi (n=2) ve metafor analizi (n=2) olarak belirtilmiştir. 57 çalışmada ise analiz çeşidine ilişkin bilgi verilmemiş olup, sadece analiz sürecinden bahsedilmiştir. Tablo 6’da ise turizm alanında yapılan çalışmaların hangi alt alanlarda gerçekleştiği gösterilmiştir. Buna göre nitel araştırmaların en fazla turizm işletmeciliği alanında gerçekleştiği görülmektedir.

Tablo 6. Konulara Göre Nitel Araştırmalar

Araştırma Alanı	2018	2019	2020	2021	2022	Toplam
Turizm İşletmeciliği	13	21	45	34	18	131
Gastronomi	16	16	21	28	28	109
Turist Rehberliği	1	2	5	7	4	19
Toplam	30	39	71	69	50	259

Sonuç ve Öneriler

Bu makalede turizm alanında nitel yöntemleri kullanan makalelerin bir incelemesi sunulmuştur. Bu kapsamda 2018-2022 yıllarını kapsayan beş yılda turizm alanında nitel yöntem kullanılarak gerçekleştirilen 259 çalışma incelenmiştir. Aynı zaman zarfında aynı ölçütlerle sorgulanmış Türkiye’de turizm alanında Türkçe dilinde yayınlanan araştırma makalesi sayısı ise 1800’dür. Bu sayı nitel yöntemlerle yürütülen çalışmaların yayınlanmış turizm araştırmaları içerisinde oranın %14.38 olduğunu göstermektedir. Bu oranın azlığı, Sop ve Kozak’ın (2021) Türk turizm akademisyenleri ile gerçekleştirdiği çalışmada turizm alanında geleneksel yöntemlerle yürütülen araştırmalar yerine karma ve nitel araştırma paradigmalarının daha çok benimsenmesi gerektiğini doğrular niteliktedir.

Bunun yanında araştırma sonuçları teorik farkındalığın düşük olduğunu göstermektedir. Mehmetoğlu’nun (2004) belirttiği gibi teori ve yöntem arasındaki yakın bağ ve ikisi arasında farkındalığın önemi göz önünde bulundurulduğunda, turizm teorisi ve turizm yöntemlerinin ayrı ayrı öğretilmesi yerine birlikte öğretilmesini önermek yerinde olacaktır. Araştırma kapsamına alınan makalelerin büyük bir çoğunluğunun belli bir araştırma desenine bağlı kalmadan gerçekleştiği görülmektedir. Bu durum araştırmaların desenlerinin bulunmadığı

anlamına gelmemekle beraber sadece araştırmacının tercihinin bağlı olarak ifade edilmemesi gibi bir durumdan da kaynaklanıyor olabilir.

Çalışmalarda veri toplama aracı olarak özellikle görüşme ve doküman inceleme tekniklerinin kullanıldığı araştırma sonuçlarından biridir. Diğer taraftan internet ve sosyal medyanın da veri toplamak için önemli bir kaynak olduğu belirtilebilir. Bu anlamda, veri toplama tekniğindeki çeşitlilik sınırlı bulursa da görece çevrimçi ortamların çalışmalara dâhil edilmesi konusunda başlangıçların olduğunu söylemek mümkündür. Nitel araştırmalardaki yeni eğilimler, dijital teknolojilerin kullanımı, görsel yöntemler, katılımcı yaklaşımlar, nitel ve nicel yöntemlerin birlikte kullanımı gibi alanlardadır (Denzin vd., 2023). Araştırmacılar, bu alanda yeni teknolojilerin araştırma metodolojilerine entegrasyonunu giderek daha fazla araştırmaya başlamışlardır (Denzin vd., 2023). Bunun yanında özellikle gastronomi alanında yöresel yemekler, yemek tarifleri, çeşitli içeriklerin yemeklerde kullanımı gibi nitel dokümanları kullanan makalelerin sayısı da oldukça fazladır. Bu noktada ise alanın veri toplama konusundaki belirleyiciliği ortaya çıkmaktadır.

Metafor çalışmalarının sıklığı da gözlemlenen bir başka olgudur. Metaforlar, bir kavramın altında yatan anlamları bulmak ve karşılaştırmalar yapmak suretiyle karmaşık durumların anlamlandırma sürecinde faydalı bir nitel veri olarak değerlendirilebilir (Redden, 2017). Özellikle dilbilim, psikoloji, edebiyat gibi alanlarda sembolik çıkarımlarına önem atfedilen bu çalışmaların turizm alanında kullanılmaya başladığı görülmektedir. Bir diğer taraftan çalışmalarda veri çeşitlenmesine gidildiği de görülmektedir. Veri çeşitlenmesi, araştırma problemini daha iyi aydınlatmak için çeşitli kaynaklardan gelen bilgileri kullanmaktır (Decrop, 1999). Çeşitlenme, farklı veri türlerinin bir birleşimini sağlamanın yanında çalışmaya yönelik tehditleri de ortadan kaldırmaktadır (Berg, 2001). Bu durum nitel araştırmalarda inandırıcılığın ön planda tutulması açısından umut verici bir gelişmedir. Makalelerde kullanılan analiz yöntemlerinin içerik analizi ve betimsel analiz etrafında toplandığı görülmektedir. Oysaki turizm, işaretler, metinler, semboller, elektronik medya ve dillerle yoğun bir şekilde bağlantılı bir faaliyet olduğundan, eleştirel söylem analizi için oldukça verimli bir alandır (Wilson ve Hollinshead, 2015).

Bu çalışmada her ne kadar Türkiye’de turizm alanında gerçekleştirilmiş nitel yöntemler kullanılan çalışmalara ilişkin genel bir görünüm sunmak amaçlansa da çalışma bazı sınırlılıklara sahiptir. Bunlardan ilki çalışmadaki veriler, ULAKBİM TR Dizin’de turizm alanında yayın yapan sekiz dergi ile sınırlı olmasıdır. Turizm çalışmalarının yönetim, pazarlama ve sosyoloji dergileri gibi alan dışı dergilerde de yayımlandığını belirtmek önemlidir. Bu noktada çalışmanın ulusal düzeyde turizm alanındaki nitel yöntemlere ilişkin bilgi birikimini temsil etmediği söylenebilir. Ayrıca veri setinin oluşturulması sürecinde uygulanan dâhil etme ve hariç tutma ölçütlerine dayalı olarak bazı çalışmalar analiz dışı bırakılmıştır. Gelecekteki çalışmalar, farklı veri tabanlarını ve daha geniş bir dergi yelpazesini kullanarak veya kitap bölümleri, tezler, bildiriler gibi farklı bilimsel yayınlarda nitel çalışmaları farklı ölçütler bağlamında (örn. örneklem, bağlam vb.) daha derinlemesine inceleyebilirler. Dahası nitel bir yaklaşımla turizmde gerçekleşen nitel araştırmalara ilişkin eleştirel bir inceleme yapılabilir.

Sonuç olarak nitel araştırma, turistlerin deneyimlerini ve davranışlarını ve turizmin doğasını anlamak için değerli bir araçtır. Wilson vd.’nin (2020) de belirttiği gibi turist deneyimini, turizmin etkilerini ve ev sahibi-misafir etkileşimini anlamının alternatif yollarını keşfetmek için önemli iç görüler sağlayan nitel araştırmaları nicel araştırmaların yerini alması gibi bir bakış açısı ile değerlendirmek yerine tamamlayıcı ve genişletici bir unsur olarak görmek gerekmektedir. Bu tür araştırmalar, turist davranışını etkileyen faktörleri, turistlerin karmaşık ve çeşitli deneyimlerini keşfetmelerine olanak sağlayarak daha derin bir anlayış kazanmaya ve turizm destinasyonlarını yönetmek için daha etkili stratejiler geliştirmeye olanak tanıyabilirler. Bu nedenle, nitel araştırmalar turizm disiplininin bilimsel gelişiminin önemli bir parçası olarak kabul edilmelidir. Bu noktada değinilmesi gereken bir diğer unsur da nitel araştırmanın geleceğinin dinamik ve sürekli gelişen metodolojik öğelerden oluştuğudur. Ayrıca bu alanın esnek yapısı toplumsal değişimler ve metodolojik yöntemlerdeki gelişmelerle birlikte değişmeye devam ettikçe de zaman içinde yeni eğilimler ve yenilikler ortaya çıkacaktır.

Kaynakça

- Airey, D. (2015). 40 years of tourism studies-a remarkable story. *Tourism Recreation Research*, 40(1), 6-15.
- Berg, B.L. (2001). *Qualitative research methods for the social sciences*, Boston: Allyn and Bacon
- Bogdan, R. (1973). Participant observation. *Peabody Journal of Education*, 50(4), 302-308.
- Boyce, C. ve Neale, P. (2006). *Conducting in-depth interviews: A guide for designing and conducting in-depth interviews for evaluation input*. Watertown, MA: Pathfinder International.

- Braun, V., ve Clarke, V. (2012). *Thematic analysis*. American Psychological Association.
- Brewer, J. (2000). *Ethnography*. UK: McGraw-Hill Education.
- Ciesielska, M., Boström, K. W. ve Öhlander, M. (2018). *Observation methods. Qualitative methodologies in organization studies*. 2. Methods and Possibilities, 33-52.
- Coşkun, R. (2022). Nitel araştırmalarda sorunlar: seçilmiş makalelerin eleştirel bir incelemesi ve bazı öneriler. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 23(1), 165-189.
- Creswell, J. W. (2013). *Nitel araştırma yöntemleri: beş yaklaşıma genel bir bakış*. (M. Bütün ve S.B. Demir, Çev.Ed.). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Creswell, J. W. (2014). *Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches*. SAGE
- Creswell, J.W. (2017). *Nitel araştırmacılar için 30 temel beceri*. (H. Özcan, Çev.) Ankara: Anı Yayıncılık.
- Çıvak, B. ve Sezerel, H. (2018). Araştırma paradigmaları ve turizm yazını. *Turizm Akademik Dergisi*, 5(1), 1-14.
- Decrop, A. (1999). Triangulation in qualitative tourism research. *Tourism Management*, 20(1), 157–161.
- Denzin, N. K. ve Lincoln, Y. S. (2018). Introduction: The discipline and practice of qualitative research. Denzin, N. K. ve Lincoln, Y. S. (Ed.). *Sage handbook of qualitative research*. (5. basım). Sage.
- Denzin, N. K., Lincoln, Y. S., Giardina, M. D. ve Cannella, G. S. (Ed.). (2023). *The Sage handbook of qualitative research*. Sage publications.
- Doğan, M. (2022). Araştırmalarda Teori Kullanımı: Ulusal Turizm Araştırmaları Bağlamında Bir İnceleme. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 23(1), 55-70.
- Flick, U. (2002). *An introduction to qualitative research*. London: Sage.
- Flyvbjerg, B. (2011). Case study. N. K. Denzin ve Y. S. Lincoln (Ed.), *Sage handbook of qualitative research*. içinde (301-316). 4.basım Thousand Oaks, CA: Sage
- Ger, G. (2009). Tüketici araştırmalarında nitel yöntemler kullanmanın incelikleri ve zorlukları. *Tüketici ve Tüketim Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 1-19.
- Glesne, C. (2014). *Nitel Araştırmaya giriş* (A. Ersoy ve P. Yalçınoğlu, Çev.). 4. Baskı. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Goulding, C. (2005). Grounded theory, ethnography and phenomenology: A comparative analysis of three qualitative strategies for marketing research. *European journal of Marketing*, 39(3/4), 294-308.
- Guba, E. G. ve Lincoln, Y. S. (1994). Competing paradigms in qualitative research. içinde N. K. Denzin ve Y. S. Lincoln (Ed.), *Handbook of Qualitative Research* içinde (105–117). London: Sage.
- Ivanova, M., Buda, D. M. ve Burrai, E. (2021). Creative and disruptive methodologies in tourism studies. *Tourism Geographies*, 23(1-2), 1-10.
- Jennings, G. R. (2005). Interviewing: a focus on qualitative techniques. Ritchie, B. W., Burns, P. M., ve Palmer, C. A. (Ed.) *Tourism research methods: integrating theory with practice* içinde (99-117). CABI.
- Johansson, L. G. (2016). *Philosophy of science for scientists*. Springer.
- Mayring, P. (2004). Qualitative content analysis. *Forum: Qualitative Social Research*, 1(2), 159-176.
- Mehmetoglu, M. (2004). Quantitative or qualitative? A content analysis of Nordic research in tourism and hospitality. *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism*, 4(3), 176-190.
- Merriam, S. B. (2013). *Nitel araştırma: Desen ve uygulama için bir rehber* (S. Turan, Çev. Ed.) (3. Baskı). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Moher, D., Liberati, A., Tetzlaff, J., Altman, D. G. ve Prisma Group. (2009). Reprint-preferred reporting items for systematic reviews and meta-analyses: the PRISMA statement. *Physical Therapy*, 89(9), 873-880.
- Morgan, D. (1997). *Focus groups as qualitative research*, London: Sage.

- Mura, P. ve Khoo-Lattimore, C. (Ed.) (2018), *Asian qualitative research in tourism: ontologies, epistemologies, methodologies and methods*, Springer. Singapore.
- Mura, P. ve Pahlevan Sharif, S. (2015). The crisis of the ‘crisis of representation’–Mapping qualitative tourism research in Southeast Asia. *Current Issues in Tourism*, 18(9), 828-844.
- Özdemir, M. (2010). Nitel veri analizi: Sosyal bilimlerde yöntem bilim sorunsalı üzerine bir çalışma. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(1), 323-343.
- Pahlevan-Sharif, S., Mura, P. ve Wijesinghe, S. N. (2019). Qualitative online research in tourism–a systematic review of the literature. *Tourism Review*, 75(2), 448-465.
- Redden, S. M. (2017). Metaphor analysis. *The international encyclopedia of communication research methods*, 1-9.
- Ren, C. (2015). Qualitative research, tourism. *Encyclopedia of Tourism*. 1-4. Springer
- Silverman, D. (1993). *Interpreting qualitative data: methods for analysing talk, text and interaction*. Sage, London.
- Sop, S. A. ve Kozak, M. (2021). Araştırma yöntemleri bilgisinin önemi: Turizm alanına yönelik bir gömülü teori çalışması. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 32(2), 171-183.
- Şener, S., Bahçeci, V., Doğru, H., Sel, Z. G., Ertaş, M., Songür, S. ve Tütüncü, Ö. (2017). Turizm alanındaki nitel araştırmaların güvenilirlik ve geçerlik ölçütleri kapsamında değerlendirilmesi. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 28(1), 7-26.
- Tanyaş, B. (2014). Nitel araştırma yöntemlerine giriş: Genel ilkeler ve psikolojideki uygulamaları. *Eleştirel Psikoloji Bülteni*, 5(1), 25-38.
- Wilson, E. ve Hollinshead, K. (2015). Qualitative tourism research: Opportunities in the emergent soft sciences. *Annals of Tourism Research*, 54, 30-47.
- Wilson, E., Mura, P., Sharif, S. P. ve Wijesinghe, S. N. (2020). Beyond the third moment? Mapping the state of qualitative tourism research. *Current Issues in Tourism*, 23(7), 795-810.
- Yayla, Ö. ve Ergün, G. S. (2020). Sosyal bilimlerde paradigma ikilemi: Turizm alanında yazılmış lisansüstü tezler üzerine bir inceleme. *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 1624-1639.